

Simon Clarke, ο θεωρητικός της καπιταλιστικής κρίσης (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε από το [αφοα](#) στις 18/04/25.

Περιεχόμενο

Simon Clarke, ο θεωρητικός της καπιταλιστικής κρίσης

Του Γρηγόρη Ιωάννου

Ο Βρετανός κοινωνιολόγος Simon Clarke ήταν ένας από τους πιο σπουδαίους αναλυτές του πώς και γιατί τα καπιταλιστικά συστήματα οδηγούνται σε κρίση. Το έργο του Clarke για τις αντιφάσεις του καπιταλισμού αποτελεί πολύτιμο οδηγό καθώς αντιμετωπίζουμε μια νέα εποχή παγκόσμιας οικονομικής αναταραχής.

Ο Simon Clarke ήταν ένας Βρετανός κοινωνιολόγος που συνέβαλε σημαντικά στη μαρξιστική σκέψη και στις εργασιακές σπουδές πριν από τον θάνατό του το 2022. Με τις θεωρητικές και εμπειρικές έρευνές του, έδωσε το παράδειγμα για το πώς να αναλύονται ταυτόχρονα οι εξελίξεις του καπιταλισμού σε διαφορετικά επίπεδα και πώς να τοποθετούνται στην ιστορία.

Τα πιο σημαντικά βιβλία του Clarke, *Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State* (1988) και *Marx's Theory of Crisis* (1994), περιέχουν μια σειρά από βασικές ιδέες για τη δυναμική του καπιταλισμού. Η ξεχωριστή οπτική του για την κριτική της πολιτικής οικονομίας έχει πολλά να προσφέρει καθώς προσπαθούμε να κατανοήσουμε τη σημερινή εποχή της οικονομικής κρίσης και ιδεολογικής αναταραχής.

Οι αντιφάσεις του καπιταλισμού

Για να κατανοήσουμε τον καπιταλισμό, πρέπει να κατανοήσουμε τις εγγενείς αντιφάσεις του, διότι είναι αυτές οι αντιφάσεις που τον διαμορφώνουν ως ένα ολιστικό και δυναμικό σύστημα, ενώ ταυτόχρονα τον καθιστούν ευάλωτο. Σε μακροκοινωνικό επίπεδο, η πιο κρίσιμη αντίφαση για τον Clarke ήταν αυτή «μεταξύ της τάσης του καπιταλισμού να αναπτύσσει απεριόριστα τις δυνάμεις της παραγωγής και της ανάγκης να περιορίσει αυτή την ανάπτυξη μέσα στα όρια της κερδοφορίας».

Αυτό το «όριο της αγοράς» είναι που θέτει τους μεμονωμένους καπιταλιστές σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Η συμπίεση περισσότερης αξίας από την εργασία, η επέκταση της καπιταλιστικής παραγωγής στον χώρο και στον χρόνο και η περαιτέρω ανάπτυξη των δυνάμεων παραγωγής δεν ξεπερνά το εμπόδιο -απλώς το αναπαράγει σε υψηλότερο επίπεδο. Αυτή η τάση υπερπαραγωγής στον καπιταλισμό είναι θεμελιώδης για τις επαναλαμβανόμενες κρίσεις του. Η υπερπαραγωγή είναι τόσο η αιτία όσο και η συνέπεια -είναι η ουσιαστική μορφή του καπιταλιστικού ανταγωνισμού.

Η καπιταλιστική ανάπτυξη λαμβάνει χώρα σε αυτό που η κυρίαρχη τάση των οικονομολόγων αποκαλούν κύκλους άνθησης και ύφεσης. Ωστόσο, μέσω της μαρξιστικής σκέψης μπορούμε να

κατανοήσουμε πλήρως όχι μόνο τους μηχανισμούς αυτής της διαδικασίας, αλλά και τις αιτίες και τους κινητήριους μοχλούς της.

Ακολουθώντας τα βήματα του Καρλ Μαρξ, διάφοροι μαρξιστές στοχαστές προσέφεραν διάφορες εξηγήσεις για το πώς ο καπιταλισμός συνέχισε να αναπτύσσεται από κρίση σε κρίση κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Οι στοχαστές αυτοί προσδιόρισαν την πτώση του ποσοστού κέρδους, την υποκατανάλωση, και τη δυσαναλογία ως βασικές διαδικασίες που δομούσαν και ταυτόχρονα υπονόμειναν τον καπιταλισμό, καθιστώντας τον έτσι πιο επιρρεπή στην κατάρρευση.

Η πτώση του ποσοστού κέρδους αναφέρεται στο γεγονός ότι, ενώ η απόλυτη μάζα του κέρδους αυξάνεται και διευκολύνει τη συσσώρευση κεφαλαίου, ο ρυθμός με τον οποίο πραγματοποιείται αυτή η διαδικασία μειώνεται ταυτόχρονα. Με άλλα λόγια, η εξαγωγή υπεραξίας δεν μπορεί να συμβαδίσει με την αύξηση της μάζας του κεφαλαίου.

Η υποκατανάλωση αναφέρεται στην αδυναμία της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού να απορροφήσει εξ ολοκλήρου τα παραγόμενα προϊόντα, δημιουργώντας έτσι αποκλίσεις και οικονομικές διαταραχές. Τέλος, η δυσαναλογία αναφέρεται στη μη ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ των περιοχών και των τομέων, που παράγεται από τη μονοπώληση και την άνοδο του χρηματιστηριακού κεφαλαίου, η οποία αυξάνει τη συγκέντρωση του πάγιου κεφαλαίου, εμποδίζοντας την κινητικότητα του μεταξύ των κλάδων παραγωγής.

Ο Clarke εξέτασε κριτικά αυτές τις συζητήσεις, υποστηρίζοντας ότι αυτές οι εξηγήσεις δεν ήταν ασύμβατες μεταξύ τους και ότι όλες εξηγούσαν εν μέρει την εγγενή αστάθεια και την απουσία ισορροπίας στον καπιταλισμό. Ωστόσο, καμία από αυτές δεν ήταν η κύρια κινητήρια δύναμη της κρίσης. Ο βασικός λόγος που καθιστά την κρίση ένα είδος φυσιολογικής κατάστασης στον καπιταλισμό, υποστήριξε ο Clarke, είναι βαθιά ριζωμένος στους βασικούς νόμους της ανταλλαγής εμπορευμάτων, όπως τους εντόπισε ο Μαρξ στον πρώτο τόμο του *Κεφαλαίου*.

Ο διαχωρισμός της αγοράς και της πώλησης στην εμπορευματική παραγωγή και ο διαχωρισμός του χρήματος ως ανεξάρτητης μορφής μέσω της οποίας μπορεί να υπάρξει αξία, καθιστά τη δυνατότητα της κρίσης «εγγενή στην εμπορευματική μορφή». Για τον Clarke, η αντίφαση «μεταξύ της παραγωγής πραγμάτων και της παραγωγής αξίας και της υποταγής της πρώτης στη δεύτερη» δεν μπορεί τελικά να συμφιλιωθεί. Αυτή είναι η βασική αιτία όλων των κρίσεων στον καπιταλισμό.

Το πιο σημαντικό, υποστήριξε ο Clarke, είναι ότι η θεωρία της κρίσης του Μαρξ μάς δείχνει ότι η καπιταλιστική επέκταση μετά την καταστροφή που προκαλούν οι περιοδικές κρίσεις υπερπαραγωγής μόνο προσωρινά επιλύει τα εμπόδια στον δρόμο του καπιταλισμού. Αυτό γίνεται με το κόστος ότι ανοίγει τον δρόμο για μεγαλύτερες, μακρύτερες και πιο καταστροφικές κρίσεις στο μέλλον.

Μια σημαντική συνέπεια αυτής της κατανόησης της κρίσης ως καπιταλιστικού κανόνα είναι ότι, ενώ η κρίση, από μόνη της, μπορεί να είναι αναγκαία συνθήκη για την ανατροπή του καπιταλισμού, δεν είναι επαρκής. Τα «όρια του καπιταλισμού» παράγουν επαναλαμβανόμενες κρίσεις συσσώρευσης που αυξάνονται συνεχώς σε ένταση. Ωστόσο, η ιστορική αλλαγή απαιτεί ιστορική δράση.

Αυτό σημαίνει ότι η κατάρρευση του καπιταλισμού δεν μπορεί να συμβεί απλώς και μόνο λόγω της αναποτελεσματικότητας και της δυσλειτουργίας του ως συστήματος. Μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω του ταξικού πολέμου και της παρέμβασης της εργατικής τάξης.

Από τη θεωρία στην ιστορία

Ο καπιταλισμός δεν είναι απλώς ένα οικονομικό σύστημα, αλλά μια ιστορική φάση της ανθρώπινης ανάπτυξης, όπως απέδειξαν ο Μαρξ και ο Φρίντριχ Ένγκελς. Ως τέτοιος, διαμορφώνει όχι μόνο τις παραγωγικές δυνάμεις, αλλά και τις σχέσεις παραγωγής και, κατά συνέπεια, τον τρόπο οργάνωσης

των κοινωνιών. Διαμορφώνει επίσης τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη θέση τους μέσα και πέρα από την παραγωγή και τον τρόπο με τον οποίο αναμένεται να επιτελέσουν τον ρόλο τους.

Το σύγχρονο εθνικό κράτος, και κατά συνέπεια το διεθνές σύστημα, ως η δύναμη που διευκολύνει την καπιταλιστική ανάπτυξη, λειτουργεί όχι μόνο μέσω του εξαναγκασμού, αλλά και μέσω της ιδεολογίας. Οι κρατικές ιδεολογίες είναι φορτωμένες με τις δικές τους αντιφάσεις, γεγονός που είναι και πάλι ένα στοιχείο που τις καθιστά δυναμικές και ταυτόχρονα ευάλωτες στην αμφισβήτηση.

Η πρωταρχική αντίφαση στην κρατική ιδεολογία, υποστήριξε ο Clarke, είναι αυτή μεταξύ της ουσίας της κρατικής εξουσίας, ως εξουσίας μιας συγκεκριμένης τάξης, και της μορφής της, ως έκφρασης του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας. Η φιλελεύθερη πολιτική θεωρία και η πολιτική οικονομία ήταν οι κύριες ιδεολογικές μορφές μέσω των οποίων η κυριαρχία του κεφαλαίου εξισώθηκε με το γενικό συμφέρον της κοινωνίας σε θεωρητικούς όρους.

Αυτή η φιλελεύθερη τάξη πραγμάτων επικράτησε στην πρώιμη φάση της καπιταλιστικής ανάπτυξης κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα. Αν και η τάξη πραγμάτων αυτή αμφισβητήθηκε από την αυξανόμενη ένταση του ανταγωνισμού της εργατικής τάξης και κλονίστηκε από την οικονομική κρίση του 1873, είχε αποκατασταθεί μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα και έγινε τότε η ακμή του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμού και της αποικιακής επέκτασης.

Ωστόσο, τότε ήρθε στο προσκήνιο μια άλλη σημαντική αντίφαση, μεταξύ της τάσης διεθνοποίησης της καπιταλιστικής οικονομίας και του εθνικιστικού χαρακτήρα των επιμέρους ευρωπαϊκών καπιταλιστικών κρατών. Αυτό σήμαινε ότι η περίοδος σταθεροποίησης δεν μπορούσε να διαρκέσει πολύ, καθώς κατέρρευσε στο καταστροφικό λουτρό αίματος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η εργατική τάξη στην Ευρώπη συνέχισε να δυναμώνει και στις αρχές του 20ου αιώνα ήταν σε θέση να αμφισβητήσει άμεσα το κεφάλαιο και να απειλήσει την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Η επιτυχία της ρωσικής επανάστασης και η αυξανόμενη επιρροή της λενινιστικής πολιτικής στα εργατικά κινήματα σε πολλές χώρες δημιούργησαν νέες συνθήκες που έκαναν την ανασυγκρότηση του φιλελευθερισμού μια πιο επισφαλής υπόθεση.

Ήταν η οικονομική κρίση του 1929 και τα επακόλουθά της, που σηματοδεύτηκαν από την άνοδο του φασισμού και η κατάβαση της Ευρώπης στον πόλεμο, που έφεραν το τέλος της φιλελεύθερης περιόδου, δημιουργώντας χώρο για την εμφάνιση του κεϋνσιανισμού και την εδραίωση της θέσης του στη μεταπολεμική εποχή της ανασυγκρότησης. Το επακόλουθο του κεϋνσιανισμού ως θεωρίας οικονομικής πολιτικής και οικονομικής διαχείρισης ήταν μια ιδεολογία γενικής ευημερίας και κρατισμού, που υιοθετούσε πολλές προτάσεις από τον σοσιαλδημοκρατικό ρεφορμισμό.

Ο Clarke αντιλαμβάνονταν τον κεϋνσιανισμό ως ένα σχέδιο ταξικής συνεργασίας, που όμως κατέστη δυνατό μέσω του ταξικού πολέμου και της αύξησης της δύναμης της εργατικής τάξης. Η μεταπολεμική οικονομική άνθηση βασίστηκε σε μια διάχυτη κρατική παρέμβαση που αναδιάρθρωσε την καπιταλιστική παραγωγή. Αυτό έγινε τεχνικά μέσω της διάδοσης των φορντικών μεθόδων, κοινωνικά μέσω της επέκτασης της δημόσιας υγείας και εκπαίδευσης, πολιτικά μέσω του συστήματος πρόνοιας και οικονομικά μέσω του σχεδίου Μάρσαλ και του συστήματος Bretton Woods.

Από τη μία πλευρά, η εντατικοποίηση της εργασιακής διαδικασίας για την ικανοποίηση των νέων απαιτήσεων του κεφαλαίου επιβάρυνε την εργατική τάξη, με συνέπειες που περιλάμβαναν την ανάγκη για αυξημένη προσαρμοστικότητα στη νέα τεχνολογία και τις νέες μεθόδους παραγωγής, καθώς και τη μεγαλύτερη κινητικότητα της εργασίας, συμπεριλαμβανομένου του ξεριζωμού των κοινοτήτων. Από την άλλη πλευρά, οι εργαζόμενοι ανταμείφθηκαν με τη βελτίωση του βιοτικού

επιπέδου, την επέκταση και τον εξορθολογισμό της κοινωνικής πρόνοιας, τη δημόσια στέγαση και ένα συνολικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης που ολοκλήρωσε την κοινωνικοποίηση της αναπαραγωγής της εργατικής τάξης.

Κοινωνικοποίηση της κατανάλωσης

Αυτή η «κοινωνικοποίηση της κατανάλωσης» ήταν ένα είδος υποκατάστατου της μη κοινωνικοποίησης της παραγωγής, αλλά πέτυχε τον στόχο της ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης στην καπιταλιστική τάξη. Οι αυξανόμενοι μισθοί μέσα σε ένα σταθερό πλαίσιο εργασιακών σχέσεων, πέρα από την επίτευξη ευρείας κοινωνικής σταθεροποίησης, ήταν επίσης καθοριστικοί, υποστήριξε ο Clarke, στο *«ξεπέραςμα των εμποδίων στη συσσώρευση που παρουσιάζει η περιορισμένη μαζική αγορά, η οποία είχε εμποδίσει την ανάκαμψη και είχε επισπεύσει το κραχ, μετά τον Πρώτο Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο»*.

Ο κεϋνσιανισμός δεν ήταν μόνο το πλαίσιο πολιτικής που επέτρεψε τη μεταπολεμική άνθηση. Ήταν επίσης η ιδεολογία που υποτίθεται ότι, μέσω επεκτατικών πολιτικών στους μισθούς και τις δημόσιες δαπάνες, θα έλυνε τις αντιφάσεις που είναι εγγενείς στη συσσώρευση του κεφαλαίου. Αυτό υποτίθεται ότι θα εξόριζε το πρόβλημα της υπερπαραγωγής που έφερε κρίσεις, υφέσεις και πολέμους, ενώ παράλληλα διατηρούσε ένα υγιές, μορφωμένο και ικανοποιημένο εργατικό δυναμικό.

Ωστόσο, μέχρι τη δεκαετία του '70, ο κεϋνσιανισμός είχε φτάσει στα όριά του, καθώς η ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, που τονώθηκε από την επέκταση των πιστώσεων, οδήγησε σε ανεξέλεγκτη υπερσυσσώρευση κεφαλαίου που έφερε πληθωρισμό. Αδυνατώντας να τηρήσει τις υποσχέσεις του, ο κεϋνσιανισμός άρχισε να χάνει τη νομιμοποίησή του μεταξύ μιας ενθαρρυμένης, ενισχυμένης και απογοητευμένης εργατικής τάξης, με αποτέλεσμα να ξεσπάσει ένα κύμα μαχητικότητας.

Οι καθιερωμένες πολιτικές ηγετικές ομάδες της εργατικής τάξης αισθάνθηκαν να απειλούνται από αυτή την αυτόνομη κινητοποίηση. Αντί να τη χρησιμοποιήσουν για να αμφισβητήσουν την καπιταλιστική κυριαρχία, οι ηγεσίες αυτές επιδίωξαν απλώς να ενισχύσουν το ρόλο τους στον κεϋνσιανό συμβουλευτικό μηχανισμό. Το αποτέλεσμα ήταν η ήττα της εργατικής τάξης, η άνοδος της Νέας Δεξιάς και η συνολική μετατόπιση του συσχετισμού των ταξικών δυνάμεων που επέτρεψε, διευκόλυνε και εδραίωσε τη νέα ιδεολογία του μονεταρισμού.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το τέλος του κεϋνσιανού δημοσιονομικού επεκτατισμού και η στροφή στην «αγορά», μαζί με τον περιορισμό της προσφοράς χρήματος για να ανακοπεί η επιδείνωση του διεθνούς ισοζυγίου πληρωμών, άρχισαν όταν το Εργατικό Κόμμα ήταν ακόμη στην εξουσία με πρωθυπουργό τον James Callaghan. Εντάθηκε όμως δραματικά όταν οι Συντηρητικοί επέστρεψαν στην εξουσία με ηγέτη τη Μάργκαρετ Θάτσερ το 1979.

Επί Θάτσερ, οι περικοπές των δημόσιων δαπανών έγιναν ο νέος κανόνας, με αυστηρό οικονομικό και γραφειοκρατικό έλεγχο των δημόσιων υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της καθιέρωσης χρηματικών ορίων για τον έλεγχο των δημόσιων δαπανών και την ολοένα και πιο διακριτική παροχή κοινωνικών παροχών. Ο μονεταρισμός δεν είχε νέα διανοητικά ή αναλυτικά πλεονεκτήματα – η βασική του παραδοχή σχετικά με την αντιληπτή *«κατανεμητική αποτελεσματικότητα της αγοράς»* ήταν παλιά και αφελής.

Ωστόσο, υποστήριξε ο Clarke, κατέκτησε ιδεολογική δύναμη επειδή εξέφρασε, με μια μυστηριώδη αλλά παρόλα αυτά επιδραστική μορφή, την αυξανόμενη λαϊκή αντίθεση στις γραφειοκρατικές και αυταρχικές μορφές του καπιταλιστικού κράτους. Παρείχε επίσης μια θεωρία για την αποτυχία του κεϋνσιανισμού και του μαχητικού συνδικαλισμού.

Η ιδεολογία που σχετίζεται με πολιτικούς όπως η Θάτσερ έκανε ουσιαστικά την αναγκαιότητα αρετή, δίνοντας μια θετική τροπή στα μέτρα που ελήφθησαν για την κρίση και μετατρέποντάς τα σε μια νέα ιδεολογία κρατικής ρύθμισης. Όπως έλεγε το θριαμβευτικό ρεφρέν της Θάτσερ, «δεν υπάρχει εναλλακτική λύση».

Κρίσεις στην εποχή μας

Η πολιτική μορφή του κεϋνσιανισμού επιβίωσε, αλλά όχι η ουσία του, καθώς ο νεοφιλελευθερισμός εδραιώθηκε στις δεκαετίες του '80 και του '90. Το κεφάλαιο και το κράτος εκμεταλλεύτηκαν και επιδείνωσαν τις διαιρέσεις στο εσωτερικό της εργατικής τάξης και κατάφεραν σταδιακά να επαναφέρουν την «κυριαρχία του χρήματος». Ωστόσο, την καπιταλιστική κρίση του 2008, συγκρίσιμη σε μέγεθος με εκείνη του 1929, ακολούθησε η πανδημική κρίση του 2020, οι οποίες αντιμετωπίστηκαν και οι δύο με μαζική κρατική παρέμβαση στην οικονομία.

Στην πρώτη περίπτωση, ο στόχος της παρέμβασης ήταν η διάσωση του χρηματοπιστωτικού τομέα - στη δεύτερη περίπτωση, ήταν η αποτροπή της κατάρρευσης της παραγωγής. Η εμπειρία του 2008 και του 2020 κατέδειξε τα όρια του νεοφιλελευθερισμού ως κρατικής ιδεολογίας που υποτίθεται ότι προσφέρει την «κατανομητική αποτελεσματικότητα της αγοράς». Η ευκολία με την οποία (για παράδειγμα) τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέκαμψαν τους κανόνες της νεοφιλελεύθερης οικονομικής διακυβέρνησης στις αρχές της δεκαετίας του 2020, ενώ μόλις μια δεκαετία νωρίτερα τους θεωρούσαν άκαμπτους, ήταν μια στιγμή απομυθοποίησης.

Ο κόσμος στα μέσα της δεκαετίας του 2020 διαφέρει σημαντικά από την εικόνα της δεκαετίας του '80 και του '90. Οι τεχνολογικές και επικοινωνιακές εξελίξεις και οι διαδικασίες εκβιομηχάνισης και αποβιομηχάνισης σε διάφορες περιοχές και περιφέρειες έχουν προκαλέσει σημαντικές οικονομικές και γεωπολιτικές αλλαγές. Ωστόσο, η ουσία του καπιταλισμού ως ένα εγγενώς αντιφατικό και γεμάτο κρίσεις κοινωνικοοικονομικό σύστημα παραμένει η ίδια. Οι πρόσφατα αυξημένοι περιορισμοί στο παγκόσμιο εμπόριο, οι οποίοι απειλούν τώρα να εξελιχθούν σε έναν γενικευμένο πόλεμο δασμών, είναι τελικά εκφράσεις της υποκείμενης σύγκρουσης για την κυριαρχία στην παγκόσμια αγορά.

Ο Simon Clarke θα επέμενε πιθανώς σήμερα ότι δεν μπορούμε να προβλέψουμε το μέλλον, και επομένως δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν θα αναδυθεί μια νέα προσωρινή ισορροπία δυνάμεων ή μια εναλλακτική κρατική ιδεολογία που θα εισάγει νέα συγκυριακή νομιμοποίηση στον καπιταλισμό. Ταυτόχρονα, όμως, θα είχε επισημάνει τη θεμελιωδώς άλυτη φύση της κρίσης του καπιταλισμού και θα μας υπενθύμιζε τη διάσημη ρήση της Ρόζα Λούξεμπουργκ: το μέλλον της ανθρωπότητας είναι είτε ο σοσιαλισμός είτε η βαρβαρότητα.

*Ο Γρηγόρης Ιωάννου είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Manchester Metropolitan University.

[Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2020-2029](#), [2025](#), [αφοα](#), [Κοινότητα Αγώνα \(Ομάδα\)](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - **Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο**
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:afsa:simon>

Last update: **2025/08/01 09:50**

